

JAN ZIARKOWSKI: INNOWACJE PEDAGOGICZNE W PROCESIE LEKCYJNYM PRZYSPOSOBIENIA OBRONNEGO MŁODZIEŻY. WYDAWNICTWO NAUKOWE WSP, KRAKÓW 1988, ss. 344.

Jan Ziarkowski - znany w środowisku osób zajmujących się problematyką obroną jako pedeutolog - jest autorem interesującej książki pt. "Innowacje pedagogiczne w procesie lekcyjnym przysposobienia obronnego młodzieży", którą wydano w połowie 1988 roku. Recenzowana pozycja jest - w znacznej mierze - syntezą dotychczasowego dydaktycznego i pisarskiego dorobku Autora. Zawiera ona rozwiązanie podstawowych problemów z zakresu praktyki dydaktycznej w przedmiocie przysposobienie obronne (PO), wypełnia w istotny sposób lukę w literaturze metodycznej dla nauczycieli.

Wprowadzenie do praktyki szkolnej skuteczniejszych technologii kształcenia jest jednym z najważniejszych zadań modernizacji PO. Nieumiejętność samodzielnego zdobywania, przetwarzania i stosowania wiedzy przez uczniów uważa się słusznie za jedno ze źródeł słabości systemu oświatowego. Jednakowe uogólnienia i teoretyczne opisy dydaktyczne zamieszczone w literaturze pedagogicznej nie wystarczają nauczycielom PO do wdrażania nowoczesnych metod dydaktycznych bez odpowiednich projektów i przykładów działania.

Cenne jest więc wypracowanie przez Autora i zweryfikowanie w praktyce konkretnych i licznych koncepcji metodycznych dostosowanych do właściwości przedmiotu PO. Podane w omawianej książce przykłady praktycznych rozwiązań mają charakter innowacyjny.

Publikacja składa się z siedmiu rozdziałów. We wstępie słusznie konstatuje Autor, że "[...] przeszkodą w wyzwaniu twórczych inicjatyw i roz-

wijaniu postępu pedagogicznego jest brak wzorów nowych sposobów działań". Treść książki zawiera skuteczne rozwiązania konkretnych zagadnień.

Konsekwentnie więc J. Ziarkowski zajmuje się kolejno: wszechstronnym naświetleniem innowacji pedagogicznych poprzez literaturę przedmiotu, uwarunkowaniami efektywności kształcenia w PO (wskazuje niewykorzystanie w pełni przez nauczyciela wiedzy pedagogicznej w praktyce), stosowanymi w pracy metodami badawczymi, strukturalizacją programowych treści nauczania i nauczaniem grupowym, metodami aktywizującymi (kompleksowymi) możliwymi do zastosowania w tym przedmiocie, strukturoowaniem umiejętności ucznia, sposobami kontroli i oceniania umiejętności uczniów (ewaluacją), modernizacją bazy materialno-dydaktycznej - w tym szczególnie do zajęć praktycznych (szkolny plac ćwiczeń oraz projekt ośrodka szkolenia PO). W tej różnorodności problemów swoje rozważania koncentruje na formie pracy grupowej, jej rodzajach - z zastosowaniem strategii eksponującej, praktycznej i problemowej, które należą do najbardziej efektywnych w kształceniu (szkoleniu). Wiele miejsca zajmują propozycje pracy z instruktorami jako pomocnikami nauczyciela.

Najwięcej racjonalizatorskich wdrożeń proponuje w zakresie urządzeń i sprzętu strzeleckiego. Wiele wzorcowych rozwiązań metodycznych dotyczy zajęć ze strzelectwa, sanitarnych, OC i terenoznawstwa.

W książce nie zostały pominięte cele wychowawcze, które winny być realizowane podczas lekcji (socjalizacja młodzieży) i zajęć pozalekcyjnych, np. poprzez udział uczniów w ćwiczeniach terenowych ogniw OC, w manewrach techniczno-obronnych itp.

Zakończenie poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów to wnioski i propozycje do upowszechniania, adresowane nie tylko do władz edukacyjnych, lecz przede wszystkim do środowiska nauczycielskiego.

Niezwykle cennym urozmaiceniem tekstu jest wiele przejrzystych, czytelnych schematów, rysunków, modeli, które ułatwiają percepcję przekazywanego materiału.

Pracę uzupełnia bogata bibliografia zawierająca zestaw 113 pozycji, których tematykę stanowią szeroko rozumiane innowacje pedagogiczne.

Interesujące są przyczyny słabego rozwoju działalności innowacyjnej w PO, które J. Ziarkowski upatruje w braku wyraźnego ukierunkowania, motywacji i kanałów dyfuzji (rozprzestrzeniania). Rozproszone wysiłki posz-

czególnych nowatorów (ok. 12 % populacji nauczycieli PO) nie mogą samoczynnie zapoczątkować "reakcji łańcuchowej", stosowania słusznych, ale nie znanych szerzej form i metod pracy.

Autor oceniając krótko, acz krytycznie realizację przedmiotu PO w systemie szkolnym (dydaktykę stosowaną) - widzi jednak znaczne możliwości istotnej poprawy w tym zakresie, tkwiące w działalności samych nauczycieli, natomiast konieczne nakłady sprowadza do skali możliwej do zapewnienia na pośrednich szczeblach zarządzania. Ponadto istotne jest nie tylko wyspecyfikowanie zalecanych czynności, lecz wskazanie konkretnych, szczegółowych sposobów działania. Prezentowane sekwencje dydaktyczne można również stosować w sposób zmieniony w stosunku do pierwowzoru. Otwiera to pole dla innowacji, nawet w obrębie form, metod i środków dydaktycznych znanych i używanych (innowacje odwórcze).

Większość przykładów, wariantów modeli nauczania w grupach uczniowskich opiera się na sprawdzonych oddziaływaniach relacji nauczyciel - uczeń przez przodujących innowatorów PO w kilkunastu kuratoriach w kraju (ich nazwiska przewijają się w tekście). Inne propozycje są efektem bogatej i twórczej 35-letniej praktyki dydaktycznej Autora. Potrzebom innowacyjnym przedmiotu odpowiada również zastosowanie w większym stopniu niż dotychczas typowych form i metod szkolenia wojskowego. Stąd w omawianej pracy wiele rozwiązań i wzorców organizacyjno-metodycznych stosowanych w wojsku.

Proponowane w książce sekwencje algorytmiczne (przepisy czynności elementarnych nauczycieli i uczniów) pozwalają na opanowanie przez młodzież w krótszym czasie i z lepszymi rezultatami zdobytej wiedzy w sytuacjach praktycznych. Analizowane opracowanie nie jest więc wyłącznie zachętą do nauczycielskich działań modernizujących proces lekcyjny, lecz pełnowartościowym poradnikiem dla nauczycieli PO, nie tylko ze wskazaniem skutecznych form i sposobów możliwych do zastosowania w przeciętnej (każdej) szkole, lecz także z instruktażem rozmaitych rozwiązań o charakterze warsztatowym.

Badania J. Ziarkowskiego przeprowadzone na użytek uczących PO dowodnie przekonują czytelnika o tym, że innowacje, ich upowszechnianie mogą być - i są rzeczywiście - czynnikiem modernizacji procesów kształceniowych.

Świadczy o tym wysoki współczynnik efektywności opisanych w książce zajęć eksperymentalnych prowadzonych pod kierunkiem Autora.

Mimo progresywnego i prospektywnego charakteru recenzowanej pracy szkoda, że Autor, zawsze imponująco wrażliwy na to, co nowe w dydaktyce i co rokuje trwałe trend rozwojowy przedmiotu, pominął takie treści, jak elektroniczne środki dydaktyczne bardziej "inteligentnej" infrastruktury dydaktycznej typu magnetowid czy mikrokomputer, wspominając tylko o środku pierwszym. Nie zajmuje się też obudową tematów, tworzeniem mediateki, czyli tzw. ergonomią dydaktyczną. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że nie jest możliwe przedstawienie "całej wiedzy o wszystkim" nawet w znaczeniu opanowania uniwersalnego, konceptualnego aparatu, jakim jest, czy może być, baza kształcenia. Jednakże brak tego elementu "pedagogicznego nowinkarstwa" w żaden sposób nie obniża walorów pracy.

Prezentowana pozycja - poza bogatym wątkiem teoretycznym - ma charakter metodycznego przewodnika, adresowanego do nauczycieli PO, wizytatorów-metodyków, inspektorów, kuratorów i w pewnym zakresie centralnych władz edukacyjnych. Kwestia jest o tyle istotna, że dla zainteresowanych PO każde dobre opracowanie metodyczne jest niezwykle cenne. W analizowanej pracy owych rozwiązań jest kilkadziesiąt. Dlatego książka ta winna znaleźć się w bibliotece fachowej każdego nauczyciela PO. Publikacja może być wykorzystana w rozwiązaniach organizacyjnych i metodycznych w zakładach kształcących nauczycieli PO.

Ukazanie się tej książki należy uznać za wydarzenie pedagogiczne i edytorskie w obrębie pedagogiki obronnej. Niewątpliwie pozycja ta zasługuje na uważne przestudiowanie. Czytelnik znajdzie w niej sporo interesujących wiadomości i oryginalnych ujęć tematów, użytecznych projektów i wdrożeń. Szkoda, że nakład - jak dla wszystkich dzieł z serii "prace monograficzne" - jest bardzo niski, wynosi 300 egzemplarzy. Wszelako wydawca (WN WSP w Krakowie), w przypadku otrzymania zamówień z kuratorskich zespołów ds. obronnych i szkolnych bibliotek, zobowiązuje się wznowić edycję, tym bardziej, że pierwszy jej nakład "rozchodzi się" błyskawicznie.

Jeszcze raz zachęcam do korzystania z racjonalnych "podpowiedzi" J. Ziarkowskiego. Refleksja nad rekomendowaną pozycją niewątpliwie wzbogaci wiedzę metodyczną czytelnika, a prowadzone przezeń zajęcia będą efektywniejsze. Polecam zatem jej lekturę wszystkim zainteresowanym skutecznym kształceniem.